

Dr. Denis Čaleta: »Treba se je zavedati, da varnost ni samoumevna dobrina in da je stanje popolne varnosti nemogoče doseči. To pomeni, da moramo biti vseskozi dovolj previdni, službe nacionalnovernostnega sistema pa dovolj učinkovite.«

DOC. DR. DENIS ČAleta, PREDSEDNIK SVETA INŠTITUTA ZA KORPORATIVNE VARNOSTNE ŠTUDIJE IN DOCENT NA FAKULTETI ZA DRŽAVNE IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Mediji dajejo teroristom kisik

DESET LET OD GROZE

Zgodovinarji naslednjih generacij bodo imeli ob odprtju določenih arhivov polne roke dela z dokazovanjem teorij zarot – Brezkompromisni kapitalizem povzroča vedno nove napetosti

Tekst in fotografija:
Katja Petrovec

Veličastna ameriška dvojčka v plamenih, nenehni posnetki letal, ki sta se zaleteli vanju, ljudje v paniki in komentatorjev glas, da se groza nadaljuje s še dvema ugrabljenima letalom. To je bil najbolj hollywoodski resničnostni film, ki si ga Hollywood nikoli ni upal posneti (več o tem na straneh 18 in 19). »Najbrž ni osebe na zemeljski obli, ki je 'modus operandi' terorističnih napadov na ZDA ne bi presenetil. Dan 11. september je za ameriško in celotno mednarodno javnost pomenil popoln šok, na katerega nismo bili pripravljeni. Dokončno nas je streljalo spoznanje, da smo priča asimetričnim oblikam groženj, na katere ni bilo pravih in učinkovitih odgovorov,« pravi doc. dr. Denis Čaleta.

Bliža se deseta obletnica največjega terorističnega napada na ameriških tleh. Bi nas moralo biti strah?

»Vsaka obletnica lahko pomeni za posameznike ali skupine neko simbolno dejanje ter potrebo po dokazovanju obstoja in uveljavljanja svojih idej. Na drugi strani pa so ti katastrofični dogodki grenak spomin na teroristično dejanje, ki je dokončno potrdilo dejstvo, da nobena država na svetu ni odprta proti terorističnim grožnjam in varna pred njimi.«

Je zaradi smrti Osame bin Ladna manj možnosti za tovrstne teroristične napade ali kvečjemu več?

»Osama bin Laden je bil markantna figura, a z njegovo smrtjo se ni kaj bistvenega spremenilo. Vzroki za nastajanje terorizma ostajajo in še mnogo Osam bo. Je pa res, da je naša usmerjenost v islamski radikalizem prenormirana. V terorističnih napadih, ki so se zgodili julija na Norveškem, vidimo, da so take grožnje dosti širše in da ima Evropa svoje probleme, ki niso izključno povezani z islamskim fundamentalizmom in radikalizmom. Desničarski radikalizem je močno na pohodu in v prihodnosti nas lahko to dejstvo zelo skrbi.«

Vzporednico z Norveško
Danes se pojavljajo v javnosti številne kočljive podrobnosti o tem, da bi lahko ZDA napad preprečile. Koliko je bilo dejansko znanega o bližajočih se napadih?

»Analiza vseh dejstev prinaša določene odgovore, ki razgaljajo storjene napake celega spektra obveščevalnih in varnostnih služb. Te so razpolagale s posameznimi podatki, ki si jih med seboj niso izmenjevale. Takšno prerivanje za pomembnost med različnimi subjekti nacionalnovernostnega sistema, določene zakonske omejitve in togost posameznih postopkov je povzročilo eno od največjih napak celotnega mehanizma. Še enkrat se je potrdilo dejstvo, da je celoten sistem zoperstavljanja terorizmu učinkovit in močan samo toliko, kot je sposoben in pripravljen njen najšibkejši člen. V iluziji o visoki stopnji varnosti lahko potegnemo vzporednice med 11. septembrom in zadnjim terorističnim dejanjem

na Norveškem. ZDA so se v danem trenutku počutile popolnoma varne z gotovostjo, da na svojem ozemlju ne morejo biti napadene v taki meri, kot se je to dogodilo. Enako stanje je bilo zaznati na Norveškem. Lekcija v obeh primerih je bila, da nikoli nisi dovolj varen, da bi lahko v celoti zanemaril delovanje cele vrste mehanizmov, ki zagotavljajo preprečevanje terorističnih dejanj.«

Je teorija zarote verjetna v primeru 11. septembra? So recimo četrto letalo, ki je strmoglavilo v Pensilvaniji, sestrelili Američani sami?

»Če gledamo implikacije, kaj se je dogajalo, bi bila tudi taka teorija verjetna. Gre za tehtanje posledic, ki bi lahko nastale z napadom na Belo hišo, kamor je bilo letalo na-

»Osama bin Laden je bil markantna figura, a z njegovo smrtjo se ni kaj bistvenega spremenilo. Vzroki za nastajanje terorizma ostajajo in še mnogo Osam bo.«

menjeno. Danes na mednarodni in nacionalni ravni poznamo ukrepe, ki so usmerjeni v preprečevanje natančno takih groženj. Kaj narediti, če bodo civilno letalo zajeli teroristi in se bo domnevalo, da ga bodo ti uporabili kot orožje na jedrsko ali drugo infrastrukturo? Ta rdeči gumb je zelo težko pritisniti in se odločiti, da je življenje potnikov v letalu manj pomembno kot preprečitev katastrofalnih posledic, ki bi nastale s napadom teroristov na enega od takih ciljev. A treba je pretehtati posledice.

Sicer pa ni bil do danes posredovan nikakršen dokaz, ki bi jasno potrjeval takšne teorije zarot. Zgodovinarji naslednjih generacij bodo imeli ob odprtju določenih arhivov vsekakor polne roke dela z dokazovanjem le-teh. Nesporo dejstvo pa je, da so določene strukture ameriške družbe, predvsem tiste, ki so povezane z industrijo varnosti in z nafto, ta dogodek izkoristile za uveljavitev svojih interesov in so prek zlorabe tega neomejeno bogate. Govorimo o teoriji šoka, ki družbo zaradi posameznih katastrofičnih dogodkov spravi v tako stanje, da je takrat pripravljena sprejeti spremembe, ki jih v normalnem stanju nikoli ne bi.«

Slovenija ni imuna
Mnogi analitiki in ameriški novinarji so pisali, da svet po 11. septembru ni več tak kot prej. Kaj se je spremenilo?

»To, da svet, ki smo ga poznali pred 11. septembrom, ni enak, je dejstvo, ki ga ne moremo spremeniti. Naj navedem le nekaj najbolj izpostavljenih dejstev, kot je na primer 'vojna proti terorizmu'. Z gotovostjo lahko ocenimo, da je bilo favoriziranje represivnih strategij več ali manj neučinkovito. Potrebna je uporaba vseh strategij, od katerih so represivni ukrepi samo del, ki pa nikakor ni dominanten. To sta jasno pokazali vojni v Iraku in Afganistanu, ki sta bili sproženi z opravičilom potrebe vojne proti terorizmu. Naslednje pomembno področje so človekove pravice in svobosčine, ki smo se jim bili pripravljeno delno odpovedati zaradi zagotavljanja večje varnosti. Omeniti velja še pojav celotnega spektra zasebnih vojaških in varnostnih družb, prisotno je bilo tekmovanje za pomembnost, upravičevanje vedno novih pristojnosti pri preprečevanju terorizma in naprežanje za večjo količino finančnih sredstev, ki so bila v ZDA praktično neomejena. Seveda lahko najdemo vrsto pozitivnih sprememb, ki se kažejo v sprejetju posameznih mednarodnih konvencij, ki so se vsaj deklarativno zelo približale univerzalni opredelitvi in obsodbi terorizma. Potem so tesnejše sodelovanje obveščevalnih, varnostnih, policijskih in pravosodnih organov predvsem na področju izmenjevanja obveščevalnih podatkov.«

So razporedene posamezne vede mednarodnih terorističnih mrež tudi v Sloveniji? Morda posamezniki, kanali financiranja?

»Slovenija ni imuna na te dogodke, znana je po tranzitni balkanski poti, ki verjetno predstavlja tranzitno pot tudi za tovrstne grožnje. Najbrž so taki primeri bili, a dokler so uspešno rešeni, so tudi umaknjeni od oči javnosti.«

Se lahko 11. september ponovi? Se v večji obliki, bolj načrtovani?

»Globalni mediji so z dnevnim prenosom katastrofičnih dogodkov povzročili stanje, ki predstavlja pri posameznikih določeno vrsto imunosti na dojanje tragičnih dogodkov. To sili teroriste k iskanju

vedno bolj odmevnih napadov, ki bodo šokirali družbeno skupnost do te mere, da bo svojo celotno pozornost usmerila v sprejemanje sporočil, ki jih želijo teroristi s takim dejanjem posredovati. Teroristične grožnje so ene najbolj izpostavljenih asimetričnih groženj, pri čemer ni važno, kako si močan, s kakšno količino in vrsto orožja razpolagaš. Moderna družba je zelo odvisna od tehnologije, od kritične infrastrukture. Zamislite si, da izpade glavni električni vod zaradi terorističnega dejanja in smo dva dni brez elektrike. Takšno kompleksnost, ki nastaja zaradi razvejanih in soodvisnosti kritične infrastrukture, je praktično nemogoče učinkovito varovati. Vse, kar izvajamo, je le najvišja stopnja varnosti v danem trenutku. Še tako učinkovit sistem pušča dovolj varnostnih lukenj. Na drugi strani pa statistični trendi kažejo vedno večjo uporabo različnih vrst strelnega orožja za teroristične namene. To daje temu procesu nevarno širino, predvsem zaradi lahke dostopnosti do takega orožja.«

So v prvi vrsti cilji terorističnih dejanj človeške žrtve?

»Cilj teroristov je, da prek dejanja, ki ga naredijo skupini ljudi ali simboli infrastrukture, svoje sporočilo prenesejo na široko družbo. Bistveno je, da je stvar dovolj odmevna. Kdo bi vedel za teroristične napade, če ne bi imeli globalnih medijev? Le bližnja okolica. Danes pa prenaša mediji take informacije v vsak delček sveta, in to je tisto, kar daje kisik teroristom ter zagotavlja sporočilnost njihovega dejanja. Zaradi navedenega si teroristične skupine vsekakor vseskozi zastavljajo vprašanje, kaj in kako narediti, da bo dovolj privlačno za medije.«

Zloraba vere

Velik razlog za trenja med ZDA in arabskim svetom je nafta. Ko nekoč ne bo več takega interesa, ne bo tovrstnega terorizma?

»Interese bo vedno našel. Nafta je trenutno sredstvo, ki potencira določene konflikte, ampak sam ustroj globalnega sveta je usmerjen k pehanju za določene dobrine in naravne vire, zato bo vedno prihajalo do situacij, ko bodo posamezne skupine na obrobju družbe prek terorističnih dejanj sporočale svoja prepričanja. Preveč energije se usmerja tudi k tistim strategijam, ki niso neposredno povezane z odpravljanjem vzrokov terorizma. Družbene napetosti, ki jih globalna gospodarska kriza in kriza vrednot samo še potencirata, niso dobra popotnica, da bi lahko govorili o zmanjšanju ali odpravi terorističnih groženj. Zloraba vere za upravičevanje terorističnih napadov ter obsedenost ZDA in večjega dela sveta s poistovetenjem islamske vere z grožnjami terorizma, so verjetno najbolj tragična posledica napadov 11. septembra.«

So ZDA same krive za 11. september?

»Nobeni državi ali družbeni skupnosti ne smemo želiti, da se jim zgodi 11. september ali kakšno drugo teroristično dejanje. Dejstvo pa je, da je danes svet prežet z globalnim brezkompromisnim kapitalizmom, ki je zelo agresiven. To v različnih družbenih skupnostih, predvsem tistih, ki temeljijo na tradicionalnih vrednotah, povzroča vedno nove napetosti in trenja. Če temu dodamo še gospodarsko krizo in revščino, lahko vidimo, da bodo določene države, ki simbolizirajo takšno obliko kapitalistične ureditve bolj kot druge ogrožene in podvržene terorističnim napadom.« ■